

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců

v praxi základních a středních škol v ČR

doc. PaedDr. J. Šindelářová, CSc.

*Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců
v praxi ZŠ a SŠ v ČR*

Legislativní změny a úpravy

žák-cizinec

- žáci s jinou státní příslušností než k ČR
 - děti občanů ze států Evropské unie
 - děti cizinců s mezinárodní ochranou formou azylu nebo doplňkové ochrany
 - děti ostatních cizinců (ze třetích zemí)
- META: „žák s odlišným mateřským jazykem“
- MŠMT: „žák s odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami“

*Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců
v praxi ZŠ a SŠ v ČR*

Povinná školní docházka žáků-cizinců

- týká se **všech dětí cizinců** pobývajících na území ČR déle jak 90 dnů (s mezinárodní ochranou formou azylu nebo doplňkové ochrany, ze zemí EU i ze třetích zemí)
- **k přijetí do ZŠ nemusejí předkládat oprávnění k pobytu na našem území**
- **k přijetí do MŠ a SŠ musejí předkládat oprávnění k pobytu na našem území**
- právo na školní stravování a zájmové vzdělávání poskytované školou
- ZŠ mohou navštěvovat nejdéle do konce školního roku, v němž dosáhnou sedmnáctého roku věku (event. podle § 55 školského zákona do osmnáctého roku)

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

Třídy pro jazykovou přípravu

- od 1. 1. 2012 – podle § 20 odst.5 a 6 školského zákona ke vzdělávání **všech žáků-cizinců v ZŠ** se přistupuje **stejným způsobem**
- **bezplatná příprava** - zahrnující **výuku českého jazyka** přizpůsobenou potřebám žáka-cizince
zajišťují (včetně vyškolení pedagogických pracovníků) **příslušné krajské úřady** (podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy)
- Podle novely vyhlášky č. 48/2005 Sb. **od 1. 9. 2012 určí podle § 10 krajský úřad** (ve spolupráci se zřizovateli) **školy**, v nichž je na území kraje poskytována bezplatná příprava.
- Seznam těchto škol je dostupný na webových stránkách krajských úřadů; také např. na: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/seznam-zakladnich-skol-pro-deti-z-eu>
- **Výuka přímo na samotné škole se v praxi osvědčuje.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **třidu nebo třídy pro jazykovou přípravu zřizuje ředitel školy**
 - má povinnost **informovat** rodiče žáků-cizinců (nebo jiného zákonného zástupce žáka-cizince) o možnosti navštěvovat třídu pro jazykovou přípravu,
 - a to **do jednoho týdne po přijetí žáka** do základní školy
 - ředitel školy, ve které je zřízena třída pro jazykovou přípravu a do níž žák-cizinec projevil zájem docházet, musí žáka **do třídy s jazykovou přípravou zařadit**,
 - a to **do třiceti dnů od podání žádosti**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

• **třída pro jazykovou přípravu:**

- nejvyšší počet žáků 10
- celková délka jazykové přípravy žáka je nejméně 70 vyučovacích hodin po dobu nejvýše 6 měsíců školního vyučování po sobě jdoucích
- obsah výuky českého jazyka je určen očekávanými výstupy vzdělávacího oboru Cizí jazyk stanoveného RVP pro ZV
- o absolvování jazykové přípravy vydá škola žákovi **osvědčení**
- **Škoda, že tato jazyková příprava není poskytována všem žákům s odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami (nýbrž jen omezenému počtu žáků-cizinců) a že obdobná jazyková příprava nesměřuje také do SŠ.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- Přestože u těchto žáků-cizinců nejsou jazykové dovednosti v češtině jako jejich vyučovacím a druhém jazyce plošně zjišťovány, zkušenosti pedagogů, poradenských zařízení, univerzit i neziskových organizací ukazují, že **velký počet** z nich **potřebuje jazykovou podporu**.
- Ta však zatím **není** podle názorů pedagogů z praxe **řešena centrálně ani koncepčně**.
- **Není jasně definován vzdělávací obsah ČDJ**.
- Na školách chybí **diagnostický nástroj pro ČJD** k průběžnému vyhodnocování jazykových znalostí jednotlivých žáků a jejich pokroků, aby pak podle dosažených výsledků bylo možné upravovat časovou dotaci výuky ČDJ

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

Současná legislativa:

- **Podle § 20 ŠZ** se vzdělávají a dostávají podporu **pouze žáci-cizinci**.
 - Do této kategorie nelze zahrnout všechny žáky s odlišným mateřským jazykem, odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami (např. děti rodičů, kteří mají české občanství, avšak rodina působila v zahraničí, nebo děti cizinců, které se narodily a pobývají na území ČR a jsou vychovávány rodiči v jiném jazyce než českém, např. v jazyce země jejich původu).
- **Popř. podle § 16 a násl. ŠZ**, přičemž od **1. září 2016** bylo možné díky novele ŠZ a prováděcího předpisu
 - *vyhlášky 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných* považovat žáky s OMJ za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP), avšak nárok na **podpůrné opatření měli jen** tehdy, pokud měli **speciální vzdělávací potřeby**.
- Ani z důvodové zprávy k zákonu č. 82/2015 Sb., kterým byla do ŠZ příslušná ustanovení (§ 16 a § 20) doplněna, nevyplývá, že by osobami se speciálními vzdělávacími potřebami byli míněni automaticky všichni cizinci (jiná státní příslušnost než česká tedy nebyla důvodem podpůrných opatření podle § 16 ŠZ).

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

Nejnověji:

- **Podle § 16 odst. 1 ŠZ** má nárok na podpůrné opatření žák ZŠ či SŠ, jehož mateřským nebo základním dorozumívacím jazykem je jiný jazyk než český, neboť u něj **lze identifikovat speciální vzdělávací potřeby mimo jiné s přihlédnutím k jeho kulturnímu prostředí a jiným životním podmínkám** (včetně pobytu a vzdělávání v jinojazyčném prostředí než českém).
- Pracovníci v poradnách však na tento aspekt zatím mnohdy buď zcela rezignují, nebo k němu přihlížejí z různých úhlů pohledů.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- Podmínkou **pro poskytování podpůrných opatření 2.–5. stupně** (s finanční podporou) je pak **doporučení školského poradenského zařízení** podle § 16 odst. 5Z a podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.
- V nově nastaveném pětistupňovém systému podpůrných opatření se **jazykové podpory** žáků-cizinců či žáků s odlišným kulturním prostředím a jinými životními podmínkami v ČJ jako **druhém jazyce** týkají především **opatření v druhém a třetím stupni podpory**.
 - Je nutné **upozorňovat rodiče** (či zákonné zástupce těchto žáků), neboť na jejich **žádost** vyšetření v ŠPZ probíhá a s jejich **souhlasem** se PO realizují.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

● **2. stupeň podpůrných opatření**

- týká se žáků s **nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka**
(přibližná úroveň češtiny na B1-B2)

Doporučená podpůrná opatření:

- **speciální učebnice a pomůcky** (učebnice češtiny pro žáky-cizince)
- 1 h. týdně **pedagogické intervence** (na práci se žákem nebo třídou ve škole) – zaměřené např. na podporu v češtině jako druhém jazyce
- 1 h. týdně na **speciálně pedagogickou péči** poskytovanou speciálním pedagogem školy
- U žáků-cizinců (žáků s potřebou podpory z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek) v **ZŠ** i **SŠ** je třeba v **rámci nejvyššího možného počtu povinných vyuč. hodin** posílit výuku českého jazyka nebo výuku češtiny jako druhého jazyka, žáci mají **nárok na 3 h. ČDJ/týden, nejvýše 120 h. /rok.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

● **3. stupeň podpůrných opatření**

- týká se žáků s **neznalostí vyučovacího jazyka**

(přibližná úroveň češtiny na A0-A2)

Doporučená podpůrná opatření:

- úprava výstupů a obsahu vzdělávání
- speciální učebnice a pomůcky (učebnice češtiny pro cizince),
- 3 h. týdně pedagogické intervence (z toho 1 hod. týdně práce se třídou)
– např. podpora v ČDJ
- 3 h. týdně - spec. ped. péče poskytovaná speciálním pedagogem školy,
případně psychologické intervence
- podpora výuky dalším pedagog. pracovníkem v rozsahu 0,5 úvazku (např.
specialistou na výuku češtiny jako druhého jazyka), žáci mají **nárok na
3 h. ČDJ/týden, nejvýše 200 h/rok.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- od **3. stupně podpůrných opatření**

- možnost: **asistent pedagoga a IVP**

- K tomu je zapotřebí:

- vyjádření školského poradenského zařízení se souhlasem zákonných zástupců (finanční nárok školy), doba vyřizování však v praxi trvá asi 3-4měsíce).

- **4. a 5. stupeň podpůrných opatření**

- týká se žáků-cizinců i žáků s jen v kombinaci se zdravotním postižením

Stanovisko České školní inspekce k poskytování poradenských služeb dětem-cizincům a žákům-cizincům:

<http://cizinci.nidv.cz/wp-content/uploads/2017/03/Stanovisko-CSI-poradenstvi-vzdelavani-cizincu.pdf>

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- Ačkoliv není z hlediska § 16 ŠZ podle současné legislativy „rozdíl mezi postavením žáků-cizinců s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a žáků s českým občanstvím s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka“, přesto však nemohou tito žáci navštěvovat společně např. třídu pro jazykovou přípravu a využívat jednotně podpůrná opatření MŠMT ČR, což velmi komplikuje práci pedagogům v praxi.
- Sjednotit postup při začleňování a vzdělávání všech žáků s OMJ či odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami a nezatěžovat touto problematikou jednotlivá ŠPZ.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- Jiná varianta podpory žáků-cizinců:
 - **PODPORA MŠ A ZŠ PROSTŘEDNICTVÍM ROZVOJOVÉHO PROGRAMU *Podpora vzdělávání cizinců ve školách***
(vyhlášení programu: říjen – listopad v každém roce na násl. rok)
 - Prostřednictvím rozvojového programu může příslušná MŠ (pro děti v povinném posledním ročníku předškolního vzdělávání), **ZŠ nebo víceletá gymnázia (pro žáky od primy do kvinty)** požádat o podporu na začleňování a vzdělávání dětí a žáků-cizinců **podle § 20 školského zákona.**
 - na částečnou úhradu, popř. krytí zvýšených nákladů souvisejících s poskytováním výuky českého jazyka přizpůsobené potřebám těchto dětí a žáků-cizinců k usnadnění jejich integrace do společnosti a vzdělávacího systému ČR.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **Modul A – Bezplatná výuka přizpůsobená potřebám dětí a žáků–cizinců ze třetích zemí**
 - Finanční prostředky jsou poskytovány na částečnou úhradu, popř. krytí zvýšených nákladů souvisejících s poskytováním povinného předškolního a základního vzdělávání, zahrnující výuku ČJ přizpůsobenou potřebám dětí a žáků-cizinců z třetích zemí, která usnadní a umožní jejich rychlejší integraci do naší společnosti, poznání našich legislativních a společenských zákonitostí, zabezpečí rozvoj jejich komunikativních schopností v českém jazyce a zajistí překonání sociokulturních bariér.
 - Jedná se o podporu výuky dětí a žáků-cizinců uvedených v § 20 odst. 2 písm. a) a písm. d) ŠZ.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **Modul B – Zajištění podmínek vzdělávání nezletilých azylantů, osob požívajících doplňkové ochrany, žadatelů o udělení mezinárodní ochrany na území ČR a dětí, žáků-cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců**
- Finanční prostředky jsou poskytovány na částečnou úhradu, popř. krytí zvýšených nákladů vzniklých právnickým osobám, které se nacházejí v blízkosti zařízení pro zajištění cizinců, v souvislosti s poskytováním:
 - a) **povinného předškolního a základního vzdělávání nezletilým azylantům, osobám používajících doplňkové ochrany, žadatelům o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, a dětem, žákům-cizincům umístěných v zařízení pro zajištění cizinců podle § 130 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, popřípadě také**
 - b) **zájmového vzdělávání žákům podle písmena a) ve školní družině nebo školním klubu, jejíž činnost právnická osoba vykonává, pokud jde o pravidelnou docházku těchto žáků a pokud je zájmové vzdělávání těmto žákům poskytováno bezúplatně.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **Modul C – Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do vzdělávání dětí a žáků osob se státní příslušností jiného členského státu EU**
- Finanční prostředky jsou poskytovány na částečnou úhradu, popř. krytí zvýšených nákladů souvisejících s poskytováním:
 - **bezplatné přípravy k začlenění do povinného předškolního a základního vzdělávání** v souladu s § 20 odst. 1 a odst. 5 písm. a) školského zákona včetně § 10 a § 11 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **V rámci všech modulů jsou finanční prostředky určeny na:**
 - a) zvýšené náklady **vyplývající z pracovněprávních vztahů**, které právnickým osobám vzniknou v souvislosti s poskytováním povinného předškol. a zákl. vzdělávání nebo bezplatné přípravy k začlenění do povinného předškolního a základního vzdělávání dětem a žákům-cizincům v souladu s příslušným daným modulem
 - b) zvýšené náklady na poskytování **doučování – individuální práci pedagoga s žáky-cizinci nad rámec běžné výuky** v případech individuálních vzdělávacích potřeb žáků-cizinců v souvislosti s jejich odlišným dosavadním vzděláním či kulturními odlišnostmi
 - c) zvýšené náklady na **školní potřeby a učebnice**, pokud jsou podle ŠZ poskytovány bezplatně, na **učební pomůcky, další vzdělávání pedagogických pracovníků a činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- Předmětem diskuse jsou již delší dobu tzv. **přípravné třídy pro žáky s OMJ v základním i středním školství**, které by se otvíraly na jednotlivých ZŠ a SŠ pro žáky s OMJ bez znalosti českého jazyka a probíhaly by v nich několikaměsíční intenzivní jazykové kurzy ČJD, a to za metodické podpory krajských pracovišť NIDV, KÚ a MŠMT, ovšem nikoliv s financováním z rozvojových programů MŠMT, které školy administrativně zatěžují, ale přímou dotací do konkrétních škol.
- Organizovat také **kurzy českého jazyka pro žáky-cizince jak na ZŠ, tak i na SŠ**, a to podle rozsahu diagnostikovaných úrovní.
- Posílit také na ZŠ i SŠ **nezbytné doučování žáků s OMJ**, tedy individuální práci pedagoga s těmito žáky nad rámec běžné výuky, **finanční prostředky na tlumočníky, speciální učebnice a učební pomůcky pro žáky s OMJ a jejich učitele.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

- **Zintenzivnit metodickou podporu ZŠ i SŠ v regionu prostřednictvím krajských pracovišť NIDV, a to zejm. pedagogickým pracovníkům.**
- **Podporovat také účast žáků s OMJ na akcích mimoškolního charakteru, jako např. prázdninových pobytech, sportovní a zájmové činnosti, kulturních a poznávacích výletech.**
- **Upravit podmínky vyhlašování a organizačního zabezpečování rozvojových programů.**
- **Nastavit ještě užší spolupráci škol s dalšími institucemi, zejm. s krajskými pracovišti NIDV, KÚ, ŠPZ a NNO, a to včetně provozování jednoho společného webového portálu (např. <http://cizinci.nidv.cz>)**

*Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců
v praxi ZŠ a SŠ v ČR*

OPATŘENÍ NA SŠ (VOŠ) K PŘIJÍMACÍMU ŘÍZENÍ A MATURITNÍ ZKOUŠCE

- Žáci-cizinci oprávněně pobývající na území ČR mají přístup ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní a ochranné výchovy.
- **PŘI PŘIJÍMACÍM ŘÍZENÍ** ke vzdělávání na středních a vyšších odborných školách se žákům-cizincům (osobám, které nejsou státními občany ČR) **promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka v případě, že získali předchozí vzdělání v zahraniční škole.**
- Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, ověřuje škola **rozhovorem.**

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

OPATŘENÍ NA SŠ K MZ

Změny v maturitní zkoušce:

- Od 1. září 2017 se změnilo vymezení okruhu osob, které mají **právo na uzpůsobení podmínek při konání povinné zkoušky z češtiny společné části MZ** (uzpůsobení se nově týká všech osob, které se **vzdělávaly alespoň 4 roky v předcházejících 8 letech před konáním maturitní zkoušky z ČJL ve škole mimo území ČR**, tedy týká se osob jak s českým, tak **cizím státním občanstvím**).
- Žákovi se na jeho žádost o po předložení kopií vysvědčení ze školy v zahraničí **prodlužuje doba konání didaktického testu z ČJ o 30 minut a písemné práce z ČJ o 45 minut**, při testu může použít **překladový slovník**, při písemné práci **překladový slovník a Slovník spisovné češtiny**.
- (Zvýhodnění žáka-cizince při MZ z českého jazyka upravuje § 5 odst. 4 vyhlášky č. 177/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Hodnocení žáků-cizinců na ZŠ

- Podle § 15 odst. 6 vyhlášky č. 48/2005 Sb. se při hodnocení žáků cizinců, kteří plní v ČR povinnou školní docházku, **se považuje úroveň znalosti českého jazyka za závažnou souvislost** podle odstavců 2 a 4, **která ovlivňuje jejich výkon** (ve všech vyuč. předmětech, zejména v počátečním období).
- **Doporučuje se také hodnotit pokrok jednotlivých žáků a používat individualizovaná kritéria pro jejich hodnocení, nesrovnávat jejich výstupy s ostatními žáky v dané třídě.**

Hodnocení žáků-cizinců na SŠ

- **Hodnocení na vysvědčení:**
 - **slovní**
 - **klasifikací**

Na konci školního roku: musí být žák-cizinec klasifikován ze všech vyučovacích předmětů, tedy i z předmětu ČJL.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

Závěr:

- Jsme přesvědčeni o tom, že spolupráce škol včele s MŠMT a všech institucí zabývajících se danou problematikou povedou nejen k rychlejšímu začleňování a efektivnějšímu vzdělávání žáků s OMJ či odlišnými kulturními a jinými životními podmínkami, ale zároveň usnadní učitelům v ZŠ a SŠ jejich nelehkou práci.
- Je zapotřebí si uvědomit, že jen za pomoci kvalifikovaných a speciálně proškolených pedagogů lze úspěšně řešit v českých multikulturních třídách sociologicko-pedagogicko-komunikační problém, který je způsoben trvalým nárůstem těchto žáků.
- Věříme, že všechny připravované legislativní změny a úpravy ze strany MŠMT budou v co nejkratší době zavedeny do školní praxe, zefektivní školní interkulturní komunikaci a ČJD posunou v českém základním i středním školství na vyšší úroveň.

Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců v praxi ZŠ a SŠ v ČR

Prameny:

- Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou (se změnami účinnými od 1. 1. a 1. 10. 2017)
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů („školský zákon“)
- Zákon č. 82/2015 Sb. (novela školského zákona a souvisejících zákonů)
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

On-line zdroje:

- <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-aneb-cizinci-ve-skole/jazykova-podpora-dle-ss16>
- <http://www.msmt.cz/>
- <http://cizinci.nidv.cz/rozvojovy-program-podpora-vzdelavani-cizincu-ve-skolach-vyhlasen/>
- <http://cizinci.nidv.cz/stanovisko-ceske-skolni-inspekce-k-poskytovani-poradenskych-sluzeb-detem-cizincum-zakum-cizincum/>

*Problematika začleňování a vzdělávání žáků-cizinců
v praxi ZŠ a SŠ v ČR*

- Děkuji za pozornost.